

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

שמות

(חלק כו שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושש לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת שמות, ט"כא טבת, ה'תשפ"ו (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2026
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY®
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

שמות ב

10

ז' השמות (אשר, כל המוחק אפילו אות אחת משבעה אלו לוקה").

וביאר בכסף־משנה⁷: „ונראה שלא ה' בגירסת רבינו (בגמרא⁸) אהי אשר אהי"; והוסיף, ש„בנוסחא שנדפסה בוויניציאה"⁹ (של ספר הרמב"ם) נמנה השם „אהי אשר אהי" בין שבעת השמות¹⁰. וכן מצינו עוד נוסחאות ברמב"ם¹¹, שבהם נמנה השם „אהי" בין השמות שאין נמחקין.

אך בדפוס הרמב"ם (הנפוצים) שלפנינו לא נזכר השם „אהי"¹². ונראה, שגם הבית־יוסף גרס ברמב"ם כבנוסחא הנפוצה (שבה אין שם זה נזכר), והא ראוי, דאע"פ שכתב בעצמו על הגירסא הנ"ל בכסף־משנה „ונוסחא נכונה היא דמני שם אהי בכלל השבעה שמות", מכל מקום, בספרו שלאחרי הכסף־משנה, ובפרט שהוא

א. במקום אחד בלבד בכתוב מצינו שנקרא הקב"ה בשם „אהי אשר אהי", והוא בפרשתנו¹ (במענה לשאלת משה² „הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרת להם אלקי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם"): „ויאמר אלקים אל משה אהי אשר אהי ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהי שלחני אליכם".

ובגמרא³ נמנה „אהי אשר אהי"⁴ בין השמות שאין נמחקין.

אבל הרמב"ם⁵ לא מנה את השם „אהי אשר אהי" (או „אהי" לבד⁶) בין

(1) ג, יד.

(2) שם, יג.

(3) שבועות לה, סע"א. ועד"ז בירושלמי מגילה פ"א ה"ט. מס' סופרים רפ"ד*.

(4) כ"ה במקומות שבהערה הקודמת*. וכ"ה בר"ח ורא"ש (ס' כב) שבועות שם. אבל ברי"ף שבועות שם „אהי", וכ"ה במאירי סנהדרין (נו), א ד"ה ובמס' שבועות. רס"ג שבהערה 16.

(5) הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב.

(6) ראה לעיל הערה 4. וראה לקמן בפנים. ולהעיר מראב"ע וחזקוני כאן ועוד (וראה גם רבותינו בעה"ת כאן): שהראשון (אהי) שם והשני (אשר אהי) פירוש השם (וכ"ה בכוזרי מאמר ד אות ג. וראה פ' קול יהודה שם ובהערה 26). וראה לקמן הערה 17, ומ"ש במו"נ שהוא לקמן ריש סעיף ה.

(*) באבות דר"נ פל"ג, ב: עשרה שמות של שבח נקרא הקב"ה. . אהי אשר אהי.

(*) אבל ראה להלן בירושלמי ומס' סופרים שם (ה"ב) אל"ף ה' מאה"ה (הובא ברמ"א יו"ד טרע"ו ס"י וראה נ"כ שם).

(7) לרמב"ם שם.

(8) וכ"ה בדק"ס שבועות שם שבב' כת"י ליתא, עיי"ש ובהערה פ שם.

(9) והוא בדפוס ויניציאה רפד ושי.

(10) וכן הביאו הלח"מ וקריית ספר לרמב"ם שם „אהי" בתוך ז' השמות.

(11) דפוס רומא לפני ר"מ וכו"כ דפוסים וכת"י — ראה שו"ת הרדב"ז (ח"ה) ללשונות הרמב"ם ס' אלף תז (לד): בדקנו בספרי הרב ז"ל כתיבת יד ונמצא כתוב בהם שם אהי — ראה עבודת המלך לרמב"ם כאן. ספר המדע (ירושלים, תשכ"ד) וש"נ.

(12) וכן ליתא בדפוס קושטא רט. וכנראה שכ"ה לרוב הנוסחאות שהיו לפני הכס"מ.

המדרש, בדוחק עכ"פ¹⁹, שלפי זה²⁰ לא נאמר „אהי אשר אהי” בתורת שם, אלא פירושו „אני נקרא לפי מעשי”. ולפי זה מובן בפשטות גם הטעם שלא מצינו בתנ"ך שנקרא הקב"ה בשם זה²¹.

גם מדרשת הגמרא²² (שהובאה בפירוש רש"י²³) על „אהי אשר אהי” — „אל הקב"ה למשה לך אמור להם לישראל אני הייתי עמכם²⁴ בשעבוד זה ואני אהי עמכם בשעבוד מלכיות” — משמע, שאין זה „שם”, אלא בכך אומר הקב"ה (להיפך), שאינו נוגע מה שמו, (לפי) שהוא עמהם ויהי עמהם לעולם — הן כשנקרא בשם הוי' — הרחמים — והן כשנקרא בשם אלקים כו' (וע"ד פירוש הרמב"ן²⁵ בדרשה זו)²⁶.

(19) כי קשה הלשון „נקרא”, ובעיקר — ההשוואה להשמות הוי', אלקים כו'.
(20) פי' מהרז"ו שם. וראה פי' מת"כ שם. ולהעיר מרבינו בחי"ן כאן.

(21) פי' מהרז"ו שם. וראה גם ראב"ע כאן (פסוק טו): איננו במקרא רק במקום הזה. פרדס דלקמן הערה 43.

(22) ברכות ט, ב. ועד"ז בשמור"ר שם.
(23) עה"פ.

(24) כ"ה בברכות — בלשון עבר. אבל בפרש"י „אהי” עמם בצרה הזאת” — לשון עתיד (וכבשמו"ר „אהי” עמם בשעבוד זה. וכ"ה נוסח הכ"י בדק"ס ברכות שם). והוא הבהאם לפירוש תיבת „אהי” שבכתוב. ואכ"מ.

(25) עה"ת כאן פסוק יג: הקב"ה השיבו למה זה ישאלו לשמי אין להם צורך לרא' אחרת כו'. ע"ש.

(26) ועד"ז הוא לפי ב' ביאורים אחרונים שבאברבנאל פרשתנו כאן. ולכאורה כן משמע מתחלת דברי הכוזרי שם: וכאשר שאלו ואמרו לי מה שמו, ענהו לאמר מה להם לבקש מה שלא יוכלו להשיגו דומה למה שאמר המלאך (שופטים יג, יח) למה זה תשאל לשמי והוא פלאי (אבל ממשד) אך אמור להם אהי, ופירושו אשר

להלכה¹³ (בשולחן-ערוך שלוי¹⁴), כתב „ואלו השבעה שמות” — ולא מנה שם „אהי”, אלא הוסיף „ויש גורסין ג"כ אהי אשר אהי”¹⁵.

11

וצריך להבין: מדוע נקט הכסף-משנה שהגירסא העיקרית ברמב"ם היא ששם „אהי” אינו מהשמות שאין נמחקין? ובפרט שברוב נוסחאות הש"ס נמנה שם „אהי אשר אהי” בין השמות שאין נמחקין¹⁶, ויש הגורסים כן גם ברמב"ם¹⁷, כנ"ל.

ב. לכאורה יש לומר הטעם בזה: במדרש¹⁸ על הפסוק איתא: „אמר לי הקב"ה למשה שמי אתה מבקש לידע לפי מעשי אני נקרא פעמים שאני נקרא בא"ל שדי בצבאות באלקים בה', כשאני דן את הבריות אני נקרא אלקים כו' וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא ה' כו'”, ומסיים „הוי אהי אשר אהי אני נקרא לפי מעשי”. ונפרש כוונת

(13) ראה שד"ח כרך ט כללי הפוסקים סי"ג אות כח. וראה שם אות כט.

(14) יו"ד סרע"ו ס"ט.

(15) וע"פ הנסמן בשו"ע „טור” (ובפרט באם ג"ז מהב"י) ושם הובא ביחוד עם שאר השמות (כדעת אביו הרא"ש כנ"ל) ובשו"ע מוסיף „יש גורסין” — ה"ו מורה דלי' לא ס"ל כהטור.

(16) כדמוכח גם מזה שכ"ה גירסת הרי"ף, הר"ח והרא"ש שבעות שם. וכ"ה לדעת הרס"ג ורב האי גאון (הובאו בס' האשכול הל' ס"ת (סי"ז)).

(17) ולהעיר שב, באור שמות קודש וחול"ה להרמב"ם (הועתק בתורה שלמה פרשתנו כאן אות קעט) כתב: אהי אשר אהי שתינה משמות הקדושים שאינם נמחקים אהי שלחני גם זה (השם) קדוש.

(18) שמור"ר פ"ג, ו. ויש"נ.

האמת סכלותם הי' על מציאותו
יתעלה" (30)

ועל כך, למדהו השם אז מדע
שיגיעהו אליהם יאמת אצלם מציאות
השם" (31).

בסגנון אחר: הרמב"ם מלמדנו
ש"אהי אשר אהי" אין פירושו הגדת
שם" (32), אלא, "הודיעהו יתברך (למשה)
הראיות אשר יתקיים בהם מציאותו אצל
חכמיהם" (31), וזהו תוכן" (33) הלשון "אהי
אשר אהי" (34).

ד. אמנם, מובן שתירוץ זה הוא
דוחק גדול: כיון שלרוב נוסחאות
הש"ס "אהי אשר אהי" הוא א' מן
השמות שאין נחקים, וכן היא גם דעת
רוב הפוסקים, הרי דוחק גדול לאפושי
מחלוקת ומן הקצה אל הקצה –
לדעת מדרשי רז"ל הנ"ל, הנה לא זו

ועפ"ז י"ל, שלפיכך סבירא לי'
להבית-יוסף אשר (לדעת הרמב"ם)
"אהי אשר אהי" אינו שם.

ג. ולכאורה כן משמע (ש"אהי'
אשר אהי" אינו שם) גם מדברי
הרמב"ם גופא במורה נבוכים" (27)
שמבאר בארוכה שאלת משה, "ואמרו
לי מה שמו", שלא היתה כוונת משה
בכך לשאול לשמו של הקב"ה

(כי בלאו הכי לא הי' הדבר משמש
ראי' לבני ישראל אשר "ה' שלחני",
וכמו שמבאר שם: אם ידעו ישראל את
שמו ית', הרי מזה שמשה יאמר להם
את שמו אין כל ראי' ואות שה' שלחו
– כי כשם שישאל ידעו את שמו, כך
(ועאכ"כ) ידעו גם משה מקודם; ואם
לא ידעו את שמו – הרי שוב לא תהי'
להם כל ראי' מזה שמשה יאמר להם
שזהו שמו ית') –

אלא שאלתו היא – בקשת ראי'
עבורם על מציאות השם, "מפני שכל
בני אדם אז אלא יחידים" (28) לא היו
מרגישים במציאות השם"; ואמירתו
"מה שמו" היא, "לגדלו ולהדרו בספור
כאלו אמר שעצמך ואמתתך לא יסכל
אותה אדם" (29) משא"כ ב"שמו" אפשר
שתהא לאדם "סכלות" ("אף שע"ד

אהי' והטעם הנמצא אשר אמצא להם בעת
שיבקשוני כו'. וע"ש במפרשים.

(27) ח"א פס"ג. וראה בארוכה במפרשי
התורה כאן (רמב"ן, אברבנאל, עקידה ועוד) מה
שהשיגו על המו"נ שם. ואכ"מ.

(28) כ"ה הלשון במו"נ שם. ובהוצאת קאפח:
פרט ליחידים.

(29) לשון המו"נ שם קרוב לסוף הפרק (וכן
הועתק בפי' שם טוב שם). ובהוצאת קאפח: לא
נעלמה לשום אדם.

(30) פי' שם טוב למו"נ שם (ועד"ז הוא בפי'
אפודי שם) – ע"פ המשך ל' הרמב"ם שם "ואמנם
הרחיק כו" (ע"ש). ועד"ז בהוצאת קאפח.

(31) מו"נ שם. ובשינוי לשון בהוצאת קאפח.
(32) וכן משמע קצת מזה שבסוף הפרק במו"נ
שם ממשיך ומבאר, "וכן שם חסין . . . וכן צור כו".
דפשיטא שתוארים אלה אינם בכלל השמות
שאינם נחקים. ומה שאומר ע"ז "שם" כוונתו שם
התואר. וכמו ברפס"א שם, "אמנם שאר השמות
כדיין וצדיק וחונן ורחום ואלקים" שכולל
התוארים שהם רק כינויים (רמב"ם הל' יסוה"ת
שם ה"ה) עם שם אלקים. ועד"ז הוא בכמה
מקומות בהפרקים שם. וראה צפצפ"נ מהד"ת ב. כ.
(33) להעיר גם מרבוינו בעה"ת כאן: שמה
יסבור משה ששמי אהי' אשר אהי' ולכן . . . שמה
יקראוני עוד ישראל אהי' וטעות יהי' בידם שהרי
יש לו לקרות יהי' לעולם כו'.

(34) ראה פי' אפודי למו"נ שם: ואמר לו
יתעלה שיאמר להם אהי' אשר אהי' ר"ל שיבאר
להם במופת מציאות מחוייבת המצאתו ואז ידעו
שיש אלקה בעולם.

קרוב אל (והוא מעין) השם המפורש (שם הוי')⁴¹ – יותר משאר השמות⁴².

וביחד עם זה רואים אנו, כנ"ל, שאת שאר השמות מנה הרמב"ם בתור שמות שאין נמחקין, ודוקא, "אהי" אשר אהי" (אע"פ שלפי הנ"ל אף הוא א' השמות) אינו מהשמות שאין נמחקין.

ה. ויש לומר הביאור בזה⁴³:

במורה נבוכים שם מפרש ומבאר הרמב"ם את התואר, "אהי" אשר אהי", וזה לשונו⁴⁴: וזה השם נגזר מן הי' והוא המציאות... והסוד כולו הוא בשנותו המלה בעצמה המורה על המציאות בענין התאר כו' והושם השם הראשון והוא המתואר אהי' והשם השני אשר תארו בו אהי' והוא הוא בעצמו וכאלו הוא הראה שהמתואר

(41) ברשב"ם (פסוק טו) וחזקוני כאן משמע (וראה גם ראב"ע פסוק טו), שהוי' ואהי' הוי' שם אחד*. וכן מפורש ברמב"ן (ומבואר בבחי' וטור הארוך כאן. וראה מ"ש הרמב"ן בפ' דברי הת"א (אבל בת"א שלפנינו אין גירסא זו). ולהעיר מל' הכוזרי (שבהערה 26): אהי' אפשר שיהי' מן השם הזה (היינו שם הוי').

(42) כמפורש בדבריו בספס"ב שמפרש הטעם לזה שמבאר שם אהי' אשר אהי' בהמשך לשם הוי': למה שבזה מן העיון הדק אשר אנתנו בו ר"ל הרחקת התוארים – ראה פ' שם טוב שם. ולקמן בפנים.

(43) ראה (ע"ד הקבלה והחסידות) בביאור שם "אהי": מגיד מישרים להבי' ס"פ בראשית (מהד"ק). שערי אורה להר"י גיקטליא שער א' בתחלתו ושער יו"ד. פרדס שער כ פ"א"ב ועסיס רמונים שם (וראה גם הנסמן בהערה 41). ועוד. וראה ספר הליקוטים – דא"ח צ"צ וספר הערכים-חב"ד (ח"א) – ערך אהי'. (44) וראה הלשון בהוצאת קאפח.

(* ובראב"ע שם דשניהם שמות העצם.

בלבד ש"אהי" אשר אהי" אינו בכלל השמות שאין נמחקין, אלא שאין הוא "שם" כלל!

ולכן מסתבר לומר, שמדרשי רז"ל הנ"ל אינם עוקרים את פירושו הכתובים ממשוטים (ודורשים ש"אהי" אשר אהי") אינו מענה על שאלת משה, ואמרו לי מה שמו" – כפשוטו)

אלא הם מוסיפים על הפשט – ש"אהי" אשר אהי" יש בו גם רמז לענין אחר, ראי' על מציאות הוי'³⁵.

ויתר על כן, מדברי הרמב"ם עצמם במורה נבוכים מוכח ש"אהי" אשר אהי" הוא שמו של הקב"ה³⁶: הרמב"ם פותח דבריו ב"וזה השם", ועוד – מפרש שם בפרטיות שהתוכן וההכרח על מציאות הא"ל נמצא בלשון "אהי" אשר אהי" ומבאר זאת בהמשך לביאור בתוכן שם הוי'³⁷, ועוד – שבהמשך לביאורו ב"אהי" אשר אהי" מביא³⁸ ומבאר את שאר השמות: "וכן שם י"ה... ושד"י וכו'"³⁹; וכן משמע גם מדברי הרמב"ן⁴⁰ כשמביא מדברי המורה נבוכים שם.

ויתירה מזו: לפי הרמב"ם במורה נבוכים נמצא שהשם "אהי" אשר אהי"

(35) וכן יש לברר בדברי הרמב"ן בפ' דברי המדרש, וראה טור הארוך שם.

(36) ראה פ' שם טוב שם.

(37) שם ספס"ב. וראה שם פס"א בביאור שם הוי'.

(38) ספס"ג שם.

(39) ולפ"ז צ"ל (ראה לעיל הערה 32) דלצדדין קתני, דמש"כ מלת "שם" על חסין וצור (ועד"ז בנוגע לדיין צדיק תנון ורחום) פ' תוארים; ועל אדנ"י אלקים כו' אהי' – פ' שמות.

(40) עה"פ כאן. וראה גם רבינו בחי'.

מצוי ואי אפשר שלא יהי' מצוי. ובלשון הרמב"ם בספרו היד⁴⁹ „אמיתת המצאו“⁵⁰.

ו. עפ"ז נמצא שיש חילוק עיקרי בין השם „אהי“ אשר אהי" לשאר השמות:

שאר השמות⁵¹, כגון אדני אל אלקים אלקי צבאות, מתארים (לא את „מציאותו“ של הקב"ה, אלא את הקב"ה כפי שהוא מתגלה ע"י כחותיו ופעולתיו (בלשון המדרש: לפי מעשיו אני נקרא) – כפי שהוא שייך להשפעה: אדני מלשון אדנות⁵², אתה אדון לכל בריות⁵³, אלקים – „תקיף“⁵⁴ ואמיץ אשר לו היכולת בעליונים ובתחתונים, או „תקיף“⁵⁵ בעל היכולת ובעל הכחות כולם⁵⁶ (ועד"ז בשאר השמות).

ואפילו שם שדי, שלדברי הרמב"ם⁵⁷ מקורו בתיבת „די“, „והשייך בענין אשר, כמו שכבר, ויהי ענינו אשר די, הכוונה בזה שהוא לא יצטרך

הוא התאר בעצמו והי' זה באור ענין שהוא נמצא לא במציאות. הנמצא אשר הוא הנמצא⁴⁵ כלומר המחוייב המציאות.

כלומר – הרמב"ם מפרש, ש„אהי“ אשר אהי" אינו שם המתאר כח ופעולה של הקב"ה, אלא הוא מבטא שה„מצוי“ – המצאו וקיומו – דהקב"ה הוא לגמרי שלא כאופן המצאם של הנבראים; המציאות דכל הנבראים היא דבר חידוש – הם נמצאים, אבל יש אפשריות שלא יהיו נמצאים, ויתר על כן – כך הוה בפועל (קודם שנמצאו מאמתת המצאו); משא"כ ה„מצוי“ דהקב"ה הוא מחוייב המציאות.

וענין זה מבטא השם „אהי“ אשר אהי" – „הנמצא אשר הוא הנמצא כלומר המחוייב המציאות“, מציאות המוכרחת להיות, מציאות מצד עצמה⁴⁶.

ודבר זה מוכרח (– רא"י) מצד השכל, כפי שממשיך הרמב"ם שם⁴⁷ וזה אשר יביא אליו המופת בהכרח שיש דבר מחוייב המציאות לא נעדר ולא יעדר. ענין המציאות⁴⁸ מכריח שישנו „מצוי“ שהוא „מחוייב“ להיות

(45) בקאפח „מצוי שלא במציאות. הנמצא אשר הוא המצוי“ (ועד"ז הוא השינוי בין העתקת תכיון וקאפח לעיל שם פנ"ז). ותרגום זה נראה יותר, ועד"ל לשון הרמב"ם בריש הל' יסודי התורה. וראה „הדרן“ על הרמב"ם (קה"ת, ברוקלין תשמ"ה) הערה 30.

(46) בביאור ענין אהי אשר אהי שהוא מחוייב המציאות – ראה גם רלב"ג ואברבנאל פירשתנו. עיקרים מאמר ב פכ"ז. ועוד. וראה לקמן הערה 60.

(47) במר"נ שם.

(48) לא רק דהבריאה מוכיחה שישנו בורא.

(49) ריש הל' יסודות.

(50) ואף שהתחלת ההלכה „יסוד היסודות ועמוד החכמות“ הוא ר"ת הוי' (שם הגדולים להחיד"א מע' רמב"ם בשם ר' דוד הנגיד נכד הרמב"ם) ולא אהי י"ל כי רצה לרמוז שם קדוש שם העצם שם המפורש (ראה גם הדרן הנ"ל הערה 36). ואכ"מ.

(51) ראה מר"נ שם פס"א ופס"ג.

(52) מר"נ שם פס"א. ועד"ז בטושו"ע או"ח ס"ה.

(53) ב"ר פי"ז, ד.

(54) שו"ע אדו"ז חאו"ח סוס"ה – וצע"ג דפסק כהטור ולא כהשו"ע (דהב"י) – ראה לקמן.

(55) שו"ע או"ח שם.

(56) וראה מר"נ שם רפ"ב. ח"ב פ"ו. ובפס"א שם כללו עם שם דיין צדיק רחום וחונן (כנ"ל הערה 32) „כלם הם מבוארי הכללות והגזירה“ (ראה מפרשים שם).

(57) שם ספס"ג.

אני⁶². לדוגמא: ארץ ישראל קרוי ארץ הקודש, כי היא „ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה“⁶³; בית המקדש – בית אשר תבנו ל⁶⁴, ושכנתי בתוכם^{64*}, מקום של גילוי שכינה.

ועד⁶⁵ הוא גם בנוגע ל„שמות הקדושים הטהורים שנקרא בהם הקב“ה“⁶⁵. תוכנם הוא תיאור „הפעולות“ וההתגלות ד„קדוש אני“ – הקב“ה, ולכן הרי הם שמות קדושים, דהיינו מובדלים משאר הענינים, שהם „חול“.

ומובן, שקדושה והבדלה יש לה מקום רק בין דברים שיש ביניהם (עכ“פ איזו שהיא) שייכות⁶⁶.

לדוגמא – אין אומרים שסברא שכלית היא בגדר קדושה והבדלה מאבן⁶⁷.

וכל-שכן וקל-וחומר השם „אהי אשר אהי“, דקאי על הקב“ה כפי שהוא בפני עצמו מצד עצמו, אמיתת המציאות, לא במציאות נמצא כלל⁶⁸.

במציאות מה שהמציא ולא בהתמידו לזולתו, אבל מציאותו יתעלה מספקת בו⁵⁸ (שאין הקב“ה „נזקק“ לאף אחד כדי להמציא ולקיים תמיד את מה שהמציא)⁵⁹ – הרי זה באופן שהשם (שד“י) מתייחס אל „מה שהמציא“, שפעולתו בבריאה היא באופן „שהוא לא יצטרך במציאות מה שהמציא בו לזולתו“.

משא“כ „אהי אשר אהי“ קאי על מציאות הקב“ה כפי שהוא מצד עצמו ובעצמו⁶⁰. שהוא „מחוייב המציאות“, אמיתת המציאות, ומצוי באופן ד„בלתי מציאות נמצא“.

ז. עפ“ז מובן החילוק בין שאר השמות שאין נמחקין ובין „אהי אשר אהי“:

גדר הקדושה הוא – היות הדבר מובדל⁶¹ מדברים אחרים, מצד היותו קשור למקור הקדושה – כי קדוש

(58) ובקאפח: שאינו זקוק בהמצאת מה שהמציא ולא בהתמדת קיומו לזולתו, אלא מציאותו יתעלה די בכך.

(59) ולא כבחגיגה (יב, א): שאמרת לעולם די. ובפרדס (שער יט פ“א) ד„שם שד“י מורה על שהוא שודד המערכות“.

(60) במהר“ל (גו“א עה“פ וגבורות ה' פכ“ה), כי שם אהי מורה על שהוא יתברך הוי' שמאנו מתקיים הכל כמו שנמשך מן העיקר קיום הכל, משא“כ שם הוי' מורה שהוא נבדל מכל הנמצאות ולא נתלה בשום נמצא כו'. ע“ש בפרטיות. אבל במו“נ פס“ג (וכן בהמקומות שבהערה 46) מפרש רק שקאי על עצמותו שהוא נמצא לא במציאות כנל בפנים. וראה גם גבורות ה' שם (קרוב לסוף הפרק), שמפרש בשם אהי אשר אהי „הנמצא אשר לא נודע ממנו רק שהוא הויה ולפיכך נקרא שמו אהי כלומר הויה... אשר אהי ר“ל שהוא הויה פשוטה בלבד וזהו אשר אהי“.

(61) ראה תו“כ ופרש“י ר“פ קדושים. ובכ“מ.

(62) שמיני יא, מד. מה. וראה קדושים יט, ב. כ, כו.

(63) עקב יא, יב.

(64) ישע' סו, א.

(64*) תרומה כה, ח.

(65) לשון הרמב“ם הל' יסוה“ת רפ“ו.

(66) ראה תניא ח”ב פ”ט.

(67) כ”א בשם המושאל ובדוחק גדול.

(68) ועצ“ע – הרי עפה“ל שם אהי הוא קדוש ומובדל מו' השמות, ועד“ק קה“ק לגבי קודש. ואולי י”ל – א) דכוונת התואר שמות קדושים הוא בערך הבריאה – ולא ביניהם (שלכן אינו מחלק בין הוי' (ואד“) לשאר השמות). ב) חילוקי מדרגות בקדושה ה”ז כאשר ישנו ערך ביניהם, ע”ד עשר קדושות שבא”י עד לקה“ק (כלים פ”א מ”ו ואילך), כהן הדיוט וכו' וכה”ג (ראה דה”א כג, יג: ויבדל אהרן

16 דמצד זה אין שייך כלל לחלק בין נמצא דקודש לנמצא דחול.

ח. הענין הנ"ל – ש"אהי אשר אהי" (לפי גירסא זו שב"יד" להרמב"ם) אינו שם קדוש, שם שאינו נמחק, משום שהוא מורה על מחוייב המציאות, אמיתית המצאו – משתקף גם בנוגע (להלכה –) ענין בהנהגת האדם:

איתא בגמרא⁶⁹ „הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף“, ופירש רש"י: „שנביאים הראשונים תיקנו לומר בפרקים לשבח והודי' כו' וזה הקורא תמיד בלא עתה אינו אלא כמזמר שיר ומתלוצץ“.

וידועה⁷⁰ השאלה בזה: מפני מה אין לומר הלל בכל יום? הלא א' מעניני אמירת הלל הוא הבעת שבח והודי' להקב"ה על הנסים שעשה, וזה שייך בכל יום, כמו שאומרים „ועל" נסיך שבכל יום עמנו! ויתר על כן: הלא באמת אף הטבע גופא מורכב מ„נסים“⁷² רבים תמידים ותכופים כו“.

ומבואר בזה⁷⁰, דכיון ש„בעל הנס אינו מכיר בנסו“⁷³, אין מקום לומר הלל על כך – כי הלל נאמר על נס גלוי דוקא.

אבל הדבר דורש הסברה: ידוע ומוברר, שההתהוות והבריאה יש מאין אף היא נס, גדול הרבה יותר מהנס

להקדישו קדש קדשים. משא"כ שם אהי שקאי על אמיתית המציאות שאינו כסוג וגדר הנמצאים, גם לא דהארות וגילויים – כפי שמתגלה בהשמות (ראה המשך תרס"ו (ע' תלב) וסה"מ תשי"א (ע' 39 ואילך) דמ"ש הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"א ה"ד) „הוא לבדו האמת ואין לאחר אמת כאמתו... אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו“ – שולל גם מציאות האור (כי רק העצמות הוא מחוייב המציאות שמציאותו מעצמותו). ולהעיר ג"כ מהמבואר בכ"מ (ראה ד"ה שובה תרפ"ו. ד"ה צעקו תרפ"ח. ד"ה אלקי נשמה תרצ"ט) דאמיתית ענין ד„אין ערוך לך“ הוא דוקא לגבי בחי' העצמות כי אופן מציאותו של האור הוא כאופן המציאות שבעולמות ולא כמו ענין אמיתית המצאו מה שהעצמות הוא אמיתית המציאות במציאות בלתי נמצא).

וראה פרדס (שער כ') ועסיס רמונים שם מה דשם אהי נהגה ד„שם אהי אינו מורה על שום פעולה ומדה כי אם על הוראות ההעלם אבל אינו מורה על גלוי שום דבר ולפיכך מותר להגות אותו כי הוא מורה העלמו וסבת רוממותו“ (עסיס רמונים שם). ועפ"ז מתרץ בפרדס שם מה דשם בן ד' שהוא בת"ת אינו נהגה באותיותיו, ושם אהי נהגה, כי „אם הי' שם בן ד' נהגה באותיותיו הי' מראה כי האצילות מושג וזה אין ראוי לרוב העלמו ולכן אנו הוגים אותו בהיכלו כי השגת הת"ת הוא במלכות“ (פרדס שם ספ"א. וראה בביאור יותר בפ"ב שם ועסיס רמונים שם).

ועפמ"ש שם מובן החילוק בין שם אהי לשם הוי' (שאינו נמחק) גם לפירוש הרמב"ם בשם המפורש (מר"נ שם פס"א).

ועצמ"ג והסברה רבה, כי: 1) הוי' נק' (גם) שם העצם (שעד"ז בקוה"ק – מקום עצומה) 2) עאכ"כ השם הוי' כשהוא בלי נקודות (פרדס שם פ"א, 3) גם שם אהי לכאורה – (ובפרט ע"פ המדרש דאהי – ע"פ מעשי) פועל (שעפ"ז מובנת בפשטות נחמת בני"ע ע"י הודעה זו), 4) ביאר

אדה"ז דש"ש שגור בפי כל – היינו עצומה (תר"א יד, ב. מאמרי אדה"ז: תקס"ה (ח"א) ע' יב; ענינים ע' סח. ע. ועוד). ואכ"מ.
(69) שבת קיח, ב.

(70) יהל אור (אוה"ת לתהלים) ע' קנדה. וראה מדרש תלפיות אות ה' ענף הלל הגדול.
(71) נוסח ברכת מודים שבשמו"ע. וראה יהל אור שם ס"ע קנ"ג ואילך.

(72) יהל אור שם ע' קנ"ד מחכמי המחקר.

וש"נ.

(73) נדה, לא, א.

(*) וראה מגיד מישרים שם ושאר מקומות שבהערה 43.

אמירת הלל, שמתרומם מן המצב של חולין שהי' שרוי בו ומשבח את הקב"ה. משא"כ ענין הבריאה יש מאין – או „נשימה שאדם נושם” – הוא דבר המתקיים תמיד; בפועל אין מצב שתבטל המציאות דברים אלו, וא"כ מצד ה„בפועל” לא שייך בזה שינוי והבדלה בין מצב למצב – מעין הנ"ל ב„אהי אשר אהי”⁸⁰.

אבל בחילוק עיקרי: שם הרי זה באמת, גם מצד בכח – מחוייב המציאות.

ולפיכך, אפילו מי שמרגיש שהבריאה יש מאין היא „פלא (גדול) יותר מקריעת ים סוף”, ואשר זה „בכל יום תמיד”, ועד”ז ב„נשימה שאדם נושם” – אין זה גורם אצלו בפועל יציאה מגדרו וטבעו לומר הלל על זה – כי בפועל אין כאן שינוי, הפועל הוא תמיד במעמדו ומצבו.

י. ע"פ כל הנ"ל יש לתווך בין פירוש הרמב"ם ב„אהי אשר אהי” לפירוש הגמרא⁸¹ „אני הייתי עמכם בשעבוד זה ואני אהי עמכם בשעבוד מלכיות”:

„אני הייתי עמכם בשעבוד זה” אין

דקריעת ים סוף; וכדברי רבינו הזקן בספר התניא⁷⁴, שבריאה יש מאין „היא למעלה מהטבע והפלא ופלא יותר מקריעת ים סוף” – ומאחר שהקב"ה „מחדש”⁷⁵ בכל יום תמיד מעשה בראשית” (– בכל רגע ורגע), מדוע מופרכת הסברה לומר הלל בכל יום, לתת שבח והודי' על הנס והפלא ד„המחדש”⁷⁵ בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית? – ועאכו"כ במי שמרגיש ענין זה?⁷⁶

ועד"ז קשה – אמרו רז"ל⁷⁷ „על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא, מ"ט כל הנשמה תהלל י"ה, כל הנשימה תהלל י"ה”, וא"כ, הרי על זה צריך לומר הלל בכל יום?

ט. וי"ל הביאור בזה⁷⁸:

ענינו של נס הוא – הנהגה מיוחדת, מרוממת⁷⁹, שיש בה התגלות אלקות. דהיינו, שהמצב וההנהגה שלפני הנס היו באופן שהאלקות אינה בהתגלות, ואח"כ נעשה בזה שינוי, שהיתה התגלות אלקות ע"י הנס, להיותו למעלה מגדר הטבע.

וכאשר אדם מישראל מבחין בהנהגה נסית זו, הרי זה מעורר אצלו

17

(80) להעיר ממשנת (ראה רד"ה החודש תרס"ו ובסופו. לקו"ש ח"ז ע' 153 הערה 43. וש"נ) שהתניידות שבהנהגת הטבע שרשה מ„אני ה' לא שנית”, „אמיתת מציאותו ית” (ל' העקידה פ' בא שער לח בתחלתו) שלמעלה מכל ענין וגדר של שינוי.

(81) התיווך עם פירוש המדרש באהי אשר אהי (אני נקרא לפי מעשי) מובן עפ"ש בגבורות ה' (לפירושו הנ"ל סוף הערה 60) דמסיים שם „ומאחר שהוא הוי' פשוטה לכך אין לו יתברך שם קבוע רק לפי המעשה של אותה שעה”. ועפ"י מובן גם לפירוש הרמב"ם.

(74) שער היחוד והאמונה פ"ב.
(75) נוסח ברכת יוצר (בתחלתו וסופה).
(76) ע"ד הנגלה אינה קושיא (כ"כ) וכמ"ש ביהל אור שם (וראה גם מדרש תלפיות שם) „כי ענין הלל נתקן על הנס שנראה לכל”.
(77) ב"ר פ"ד, ט. ועד"ז בדב"ר פ"ב, לו.
(78) וראה גבורות ה' הקדמה שני'. נתיבות עולם (מהר"ל) נתיב העבודה פ"ו. מדרש תלפיות שם.
(79) כמש"נ (ישעי' טב, יוד. שם מט, כב): הרימו נס, ארים נסי (פרש"י יתרו כ, יז). וראה סדור מד, סע"ב. אוה"ת בשלח ד"ה ויבן. ועוד.

נמחקים – דהיינו האור האלקי כפי שמאיר ע"י השמות הקדושים – הרי מצד העדר ההגבלה דאלקות יכול האור האלקי להיות בכל מקום, וגם בגלות, אבל אינו „עמכם בשעבוד“, „עמם בצרה הזאת“, אלא באופן שנשאר מרומם ונבדל, „לא צר“ באלף;

משא"כ „אהי אשר אהי“, מחוייב המציאות, הרי הוא „עמם בצרה זאת... עמם בשעבוד שאר מלכיות“⁸⁹ –

ויש לומר, שזהו גם מה שהשם אהי אשר אהי נתגלה לו למשה בעת ההתגלות אליו „בלבת אש מתוך הסנה“⁹⁰ – כי מהתגלות השכינה „מתוך הסנה“ ילפינו, שאפילו בסנה⁹¹ – „אין“⁹² מקום פנוי בלא שכינה.

פירושו שנמצא שם באופן שהדבר אינו „נוגע“ לו – כי נשאר הוא מובדל מן השעבוד – אלא שהשעבוד, כביכול, „נוגע“ להקב"ה, כמו שדייק רש"י „אהי עמם בצרה הזאת“, ומקרא מלא דבר הכתוב „בכל צרתם לו צר“⁸².

וענין זה הוא מצד שכונתא, ששוכנת ומתלבשת⁸³ עד למטה מטה ביותר – וממילא שכינה (עמהם⁸⁴) בגלותא⁸⁵ – ואילו ז"א דאצילות⁸⁶, ובפרט⁸⁷ הכתר, הנה „לא (באל"ף) צר“⁸⁸; משא"כ מצד מה שהוא שלא בערך מזה – מצד „אהי אשר אהי“:

כאשר מדובר במדריגת האלקות השייכת לשמות הקדושים שאין

18

(משיחות ש"פ שמות וש"פ וארא תשמ"ג)

(82) ישע"י סג, ט.

(83) תניא פמ"א (נז, ב).

(84) מגילה כט, א. ספרי ס"פ מסעי.

(85) זח"א קג, ב. וראה גם זח"ג צ, ב. קצו, ב.

ובכ"מ.

(86) עולם האחדות, כולו טוב. וראה תו"א

ס"פ תרומה.

(87) ראה יהל אור שבהערה הבאה ד"לו"

בואו הוא בז"א. ואכ"מ.

(88) ראה זח"א שם. יהל אור ע' שסא.

(89) וראה ל' רש"י נצבים ל, ג. לקו"ש ח"ט ע'

183.

(90) פרשתנו ג, ב.

(91) וראה פרש"י שם: מתוך הסנה ולא אילן

אחר משום עמו אנכי בצרה. וראה שמו"ר

שבהערה הבאה. תנחומא פרשתנו יד. מכילתא

דרשב"י פרשתנו ב. פדר"א רפ"מ. ועוד.

(92) שמו"ר פ"ב, ה.

